

**ДИСКРИМИНАЦИЈА ОСОБА
СА ИНВАЛИДИТЕТОМ
У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ**

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
SARAJEVO

Pripremu i izdavanje ove publikacije finansijski je podržala Fondacija Heinrich Böll. Za stavove i mišljenja iznijete u publikaciji odgovorni su sami autori i autorice, a ne Fondacija Heinrich Böll.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ:

Душко Ђурић

**ДИСКРИМИНАЦИЈА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У
БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ**

Тема есеја

Бања Лука, октобар 2024.

САДРЖАЈ

1. УВОД	4
2. ПРАВНИ ОКВИР ЗАШТИТЕ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	5
2.1. Међународни документи о правима особа са инвалидитетом	5
2.2. Правни оквир заштите особа са инвалидитетом у Босни и Херцеговини.....	6
3. ДИСКРИМИНАЦИЈА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	7
3.1. Општи облици дискриминације.....	7
3.1.1. Дискриминација у образовању	8
3.1.2. Дискриминација у запошљавању.....	9
3.1.3. Дискриминација у здравственој заштити.....	9
3.1.4. Дискриминација у приступу јавним услугама и просторијама	10
4. ОБРАЗОВАЊЕ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	11
4.1. Право на образовање особа са инвалидитетом.....	11
4.3. Приступ образовању за дјецу и младе са инвалидитетом у Босни и Херцеговини.....	13
4.4. Улога друштва у унапређењу друштвеног положаја особа са инвалидитетом	14
5. ЗАКЉУЧАК	16
6. ЛИТЕРАТУРА	17

САЖЕТАК

Овај рад се бави проблемом дискриминације особа са инвалидитетом у Босни и Херцеговини, са посебним освртом на област образовања. Прво се разматра правни оквир који регулише права и заштиту особа са инвалидитетом, укључујући међународне конвенције и националне законе. У другом дијелу рада, анализира се тренутно стање у друштву, указујући на различите облике дискриминације којима су изложене особе са инвалидитетом.

Посебна пажња посвећена је питањима приступа образовању за дјецу и младе са инвалидитетом, укључујући и препреке које постоје у систему образовања, као што су недостатак инфраструктуре, недовољна подршка и дискриминација од стране других ученика и наставника. Рад такође истражује примјере добре праксе и иницијативе које имају за циљ унапређење образовних могућности за особе са инвалидитетом.

Израда рада обухватила је темељне принципе научног истраживања, те поред примарних метода и сагледавања утицаја норми и стања у пракси, анализиран је и конкретан положај дискриминисаних особа и чланова њихових породица.

Закључак рада пружа преглед кључних налаза и нуди препоруке за даље активности у циљу побољшања положаја особа са инвалидитетом, као и одређене приједлоге и мјере које долазе управо од најугроженијих чланова друштва, а које се тичу побољшања њиховог положаја у образовном систему и друштву у цјелини.

1. УВОД

Дискриминација особа са инвалидитетом представља један од најозбиљнијих друштвених проблема у савременом свијету, укључујући ту и Босну и Херцеговину. Иако међународна заједница све више пажње посвећује заштити и унапређењу положаја особа са инвалидитетом, евидентно је да су разни облици дискриминације и даље присутни у свим земљама свијета, поготово у друштвима земаља које су у транзицији. Иако постоје бројни међународни и национални правни оквири који гарантују једнака права и заштиту особама са инвалидитетом, пракса често показује да се ове особе суочавају са бројним препрекама у остваривању својих права.

Инвалидитет је сложен појам који обухвата физичке, менталне, сензорне и друге врсте хендикепа, који могу утицати на различите аспекте живота особе, укључујући запошљавање, здравствену заштиту, приступ јавним услугама и нарочито, образовање. У друштву у којем се често сусрећемо са стереотипима и предрасудама, особе са инвалидитетом су суочене са дискриминацијом која их ставља у неповољан положај у односу на остале грађане. Људи са инвалидитетом суочавају се са бројним изазовима у остваривању својих права, укључујући ограничен приступ адекватној здравственој заштити, образовању и запошљавању. Ова дискриминација додатно ограничава њихову могућност за пуну интеграцију у друштво и остваривање личних потенцијала, чинећи их једном од најугроженијих група у друштву.

Циљ овог рада је да истражи и анализира проблем дискриминације особа са инвалидитетом у Босни и Херцеговини, са посебним освртом на изазове и препреке које се јављају у систему образовања. Овај рад ће такође размотрити постојеће правне и институционалне механизме заштите, као и иницијативе које имају за циљ побољшање положаја особа са инвалидитетом у нашем друштву. Поред правне и институционалне анализе, рад ће се бавити и личним искуствима особа са инвалидитетом и њихових породица, који се свакодневно суочавају са бројним тешкоћама. Ове породице често наилазе на недостатак адекватне подршке, не само у виду приступачне инфраструктуре и образовних ресурса, већ и у друштвеном прихватању и разумевању потреба њихове дјеце. Родитељи се често осећају изоловано и преоптерећено борбом за основна права своје деце, као што су право на инклузивно образовање и учешће у друштвеним активностима.

2. ПРАВНИ ОКВИР ЗАШТИТЕ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

2.1. Међународни документи о правима особа са инвалидитетом

Заштита права особа са инвалидитетом представља глобални приоритет, а у том контексту, међународни документи као што су Конвенција Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом и Европска конвенција о људским правима имају кључну улогу у обезбјеђивању и промоцији права и достојанства ове рањиве групе.

Конвенција Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом усвојена је 13. децембра 2006. године и представља први свеобухватни међународни документ који се искључиво бави правима особа са инвалидитетом. Ова Конвенција има за циљ да обезбједи пуно и равноправно уживање свих људских права и основних слобода од стране особа са инвалидитетом, и да промовише поштовање њиховог урођеног достојанства. Иако се у одредбама ове Декларације нигдје експлицитно не спомињу особе са инвалидитетом јасно је да се већ из првог члана, гдје стоји „да се сва људска бића рађају слободна у достојанству и правима“, може тврдити да се све њене одредбе односе посредно и на особе са инвалидитетом.¹

УН Конвенција поставља принципе као што су поштовање достојанства, аутономије и независности, недискриминација, пуно и ефикасно учешће у друштву, поштовање различитости и прихватање инвалидитета као дијела људске разноликости и човјечанства. Конвенција такође обавезује државе потписнице да предузму одговарајуће мере како би осигурале да особе са инвалидитетом имају једнаке могућности и приступ свим областима живота, укључујући образовање, запошљавање, здравствену заштиту и приступ јавним услугама.

Европска конвенција о људским правима није специјализовани документ који се бави искључиво правима особа са инвалидитетом, она игра кључну улогу у заштити њихових права у оквиру европског правног оквира. Усвојена 1950. године, ова Конвенција обезбјеђује основна људска права и слободе за све појединце под јурисдикцијом држава чланица Савјета Европе. Особе са инвалидитетом имају право

---

¹ Социјални рад с особама са инвалидитетом; Сабира Гађо Шашић; Факултет политичких наука Сарајево, 2020; стр 96

на заштиту од дискриминације у складу са чланом 14. Европске конвенције, који забрањује дискриминацију на било којој основи, укључујући инвалидитет:

Уживање права и слобода предвиђених у овој конвенцији обезбјеђује се без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вјероисповијест, политичко или друго мишљење, национално или социјално поријекло, повезаност с националном мањином, имовина, рођење или други статус.²

Поред тога, Протокол бр. 12 ове Конвенције проширује заштиту од дискриминације на сва права предвиђена законом, чиме се обезбјеђује шира заштита права особа са инвалидитетом.

Европски суд за људска права, који је задужен за примјену Европске конвенције, одиграо је значајну улогу у развоју правних стандарда у области заштите права особа са инвалидитетом. Судске одлуке често служе као преседани који обликују националне законе и политике у државама чланицама, чиме се осигурава унапређење права и положаја особа са инвалидитетом у Европи.

2.2. Правни оквир заштите особа са инвалидитетом у Босни и Херцеговини

Заштита права особа са инвалидитетом у Босни и Херцеговини заснива се на комбинацији међународних уговора, уставних одредби, закона, подзаконских аката и стратегија. Иако је правни оквир у БиХ релативно добро развијен, примјена ових закона често се суочава са бројним изазовима, нарочито у контексту сложене административне структуре државе. Босна и Херцеговина је потписница неколико важних међународних докумената који гарантују права особама са инвалидитетом, укључујући: Конвенцију Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом: БиХ је ратификовала ову конвенцију 2010. године, чиме се обавезала да ће предузимати све потребне мјере како би обезбједила поштовање, заштиту и унапређење права особа са инвалидитетом. Затим, Устав Босне и Херцеговине, који је саставни дио Дејтонског мировног споразума, не садржи посебне одредбе које се односе искључиво на особе са инвалидитетом, али гарантује једнака права и забрану дискриминације за све грађане, што обухвата и особе са инвалидитетом.

---

² Европска конвенција о људским правима.

Законодавство које се односи на права и заштиту особа са инвалидитетом у БиХ укључује низ закона на државном, ентитетском и кантоналном нивоу:

- Закон о забрани дискриминације БиХ (усвојен 2009. године)³ забрањује дискриминацију по различитим основама, укључујући инвалидитет, у свим областима живота, укључујући запошљавање, образовање, здравствену заштиту и социјалну сигурност.
- Закон о основама социјалне заштите, заштите цивилних жртава рата и заштите породица са дјецом у ФБиХ и слични закони у Републици Српској и Брчко дистрикту регулишу права на социјалну заштиту особа са инвалидитетом, укључујући финансијску помоћ, здравствену заштиту и помоћ у кући.
- Закони о образовању на свим нивоима садрже одредбе о инклузивном образовању и праву дјете са инвалидитетом на образовање у редовним школама уз неопходне адаптације.

Најважнији стратешки документ у области заштите права особа са инвалидитетом је Стратегија за унапређење права и положаја особа са инвалидитетом у РС.⁴ Ова стратегија поставља циљеве и мере за побољшање положаја особа са инвалидитетом у различитим областима, укључујући образовање, запошљавање и социјалну заштиту. Када говоримо о институционалном оквиру заштите у БиХ постоји низ институција које су надлежне за заштиту права особа са инвалидитетом попут министарства за људска права и избјеглице БиХ, које има посебну улогу у праћењу пријене закона и међународних обавеза које се односе на права особа са инвалидитетом. Поред министарства ту је и омбудсман за људска права БиХ који пружа правну помоћ и покреће поступке за заштиту права особа са инвалидитетом.

3. ДИСКРИМИНАЦИЈА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

3.1. Општи облици дискриминације

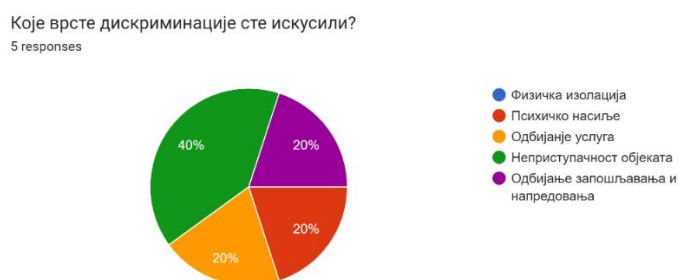
Дискриминација особа са инвалидитетом је, нажалост, скоро па свакодневно могуће видјети. Дискриминација особа са инвалидитетом је сложен и широко

---

³ Закон о забрани дискриминације БиХ,

⁴ Стратегија унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026.

распрострањен проблем који се огледа у различитим аспектима друштвеног живота. Иако су многе земље усвојиле законе и политике који имају за циљ заштиту права особа са инвалидитетом, дискриминација и даље постоји у бројним облицима, што ограничава могућности и квалитет живота ове рањиве групе. Овај састав истражује опште облике дискриминације с којима се особе са инвалидитетом суочавају, укључујући дискриминацију у образовању, запошљавању, здравственој заштити и приступу јавним услугама. На фотографији је резултат спроведене анкете о најчешћим облицима дискриминације:

3.1.1. Дискриминација у образовању

Један од најчешћих облика дискриминације према особама са инвалидитетом јавља се у образовном систему. Иако су многе земље усвојиле концепт инклузивног образовања, у пракси дјеца са инвалидитетом често су суочена са бројним препрекама. Ове препреке укључују недостатак приступачне инфраструктуре, недовољан број обученог наставног кадра, недостатак прилагођених наставних материјала и негативне ставове према инклузији. Као резултат, дјеца са инвалидитетом често добијају образовање у изолованим, специјализованим установама или чак остају потпуно искључена из образовног система, што значајно умањује њихове шансе за даљи развој и интеграцију у друштво.

Након навршених 18 година и завршетка формалног образовања, особе са инвалидитетом у Републици Српској и шире у Босни и Херцеговини суочавају се са озбиљним проблемима услед недостатка адекватних институционалних подршка. Један од највећих изазова је непостојање дневних центара и других облика организоване подршке за одрасле особе са инвалидитетом. Ове установе су кључне за социјалну интеграцију, пружање радно-окупационих активности и наставак личног

развоја, али је пристуан значајан недостатак истих. Недовољна брига за ову популацију након завршетка формалног образовања доводи до њихове изолације и ограничених могућности за даљи напредак, што негативно утиче на њихов квалитет живота и опште благостање.

3.1.2. Дискриминација у запошљавању

Запошљавање представља још једну област у којој се особе са инвалидитетом суочавају са озбиљном дискриминацијом. Послодавци често имају предрасуде према запошљавању особа са инвалидитетом, вјерујући да ће имати мању продуктивност или да ће радно мјесто захтјевати скупе прилагодбе. Ове предрасуде доводе до тога да особе са инвалидитетом имају знатно ниже стопе запослености у поређењу са општом популацијом, чиме су изложене ризику од сиромаштва и социјалне изолације. Чак и када су запослене, особе са инвалидитетом често добијају послове ниже вриједности и са мањим могућностима за напредовање.

У Босни и Херцеговини, формално гледано, постоји релативно добар законски оквир којим се регулишу питања рада и запошљавања особа са инвалидитетом. Проблеми се јављају у примјени, односно спровођењу конкретних законских одредби. Запошљавање на отвореном тржишту рада веома је ријетко и недовољно подржано. Уобичајена пракса је да особе са инвалидитетом буду запослене кроз понуђене пројекте и програме само на годину дана, након чега поново остају без посла. Број и проценат оспособљених, а незапослених особа са инвалидитетом тешко је прецизно утврдити, јер не постоје уређене базе података. Службе за запошљавање, које су за то надлежне, врло ријетко или готово никако не евидентирају да је ријеч о особи са инвалидитетом при пријави незапослених лица. Ово чине само на изричит захтјев особе са инвалидитетом или ако је инвалидитет очигледан.

3.1.3. Дискриминација у здравственој заштити

Здравствена заштита је област у којој дискриминација особа са инвалидитетом може имати посебно штетне последице. Иако особе са инвалидитетом често имају повећане потребе за здравственим услугама, оне се суочавају са бројним препрекама у приступу тим услугама. Ове препреке укључују недостатак приступачних здравствених

објеката, недостатак обученог медицинског особља, као и негативне ставове и дискриминацију од стране здравствених радника. Као резултат, особе са инвалидитетом могу имати лошије здравствене исходе и краћи животни вијек у односу на остале чланове друштва.

3.1.4. Дискриминација у приступу јавним услугама и просторијама

Недостатак приступачних транспортних средстава, јавних зграда, тротоара и друге инфраструктуре ограничава њихову могућност да учествују у свакодневним активностима, као што су одлазак на посао, образовање, културне и друштвене догађаје. Ове баријере не само да умањују квалитет живота особа са инвалидитетом, већ их и додатно изолују од заједнице.

4. ОБРАЗОВАЊЕ ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

4.1. Право на образовање особа са инвалидитетом

Право на образовање представља једно од основних људских права и кључни фактор у остваривању личног развоја и социјалне интеграције. Ово право гарантовано је Уставом Босне и Херцеговине. За особе са инвалидитетом, ово право је од посебног значаја јер им омогућава да превазиђу баријере, развију своје потенцијале и активно учествују у друштву. У Босни и Херцеговини, право на образовање особа са инвалидитетом је гарантовано различитим законима и међународним документима, али је његова примјена често ограничена бројним изазовима и препрекама.

Устав Босне и Херцеговине и устави ентитета (Федерација БиХ и Република Српска) гарантују право на образовање свим грађанима, укључујући особе са инвалидитетом.

Свако има право на школовање под једнаким условима.⁵

Осим тога, Босна и Херцеговина је ратификовала Конвенцију Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом, која у члану 24. посебно наглашава право на инклузивно образовање. Према овој конвенцији, државе су обавезне да обезбједи доступност и једнак приступ образовању за све особе са инвалидитетом, без дискриминације и на основу једнаких могућности. На нивоу ентитета и кантона, постоје закони о основном и средњем образовању који предвиђају инклузију дјете са инвалидитетом у редовне образовне установе. Међутим, ови закони често нису у потпуности примјењени у пракси, што доводи до бројних изазова у остваривању права на образовање за ову групу.

Поред дискриминације која се јавља у процесу образовања особа са инвалидитетом, један од главних изазова јесте различитост инвалидности који постоји с једне стране и не прилагођеност образовних програма, установа и особља у односу на то. Кад говоримо о инвалидитетима, у школству међу дјецом су најчешћа су

---

⁵ Устав Републике Српске, члан 38.

интелектуална оштећења, затим тјелесна, потом вишеструке сметње које постоје код поједине дјецe, потом се јављају оштећења вида, слуха и говора.⁶

4.2. Проблеми и потешкоће са којима се суочавају родитељи и старатељи приликом остваривања права на образовање

Нарочити проблеми који се јављају у погледу дискриминације особа са инвалидитетом испољавају се на пољу остваривања законом загарантованих права родитеља и старатеља особа са инвалидитетом која немају потпуну пословну способност. Проблеми су прије свега резултат недоречености законских норми као и неадекватног дјеловања надлежних служби, које противно правилима службе али и закона дискриминишу родитеље и старатеље особа са инвалидитетом. Најевидентнији проблеми у погледу оваквих облика дискриминације испољавају се прије свега у остваривању права на образовање али и остваривања права на адекватну здравствену заштиту. Радно ангажовани родитељи и старатељи суочавају се са проблем надзора над особама са блажим и тежим менталним инвалидитетом, јер законска дефиниција, али ни пракса, не препознају пунољетне особе са инвалидитетом. С обзиром на претходно наведено, потребно је усмјерити шире друштвене групе у циљу потицања надлежних органа да оснивају потребне образовне институције или дневне центре за темељније социјалне активности особа са инвалидитетом. Такође, проблем који погађа родитеље и старатеље тиче се терета остваривања права, односно поступка доказивања који је у потпуности на терету њих, а с обзиром на неопходност обезбјеђивања егзистенције сам поступак остваривања постаје још тежи. На наредним фотографијама приказана су искуства и приједлози родитеља и старатеља који су прикупљени у истраживању спроведеном за потребе овог стручног рада:

Фотографија 2:

Образовни систем и његово спровођење је био релативно добро организован до пунољетства дјетета уз постајање одређених потешкоћа до оснивања Центра заштити ме. Међутим, велике потешкоће су наступиле с пунољетством. Није био спроведен систем едукације за особе са тежом и умјетеном менталном ретардацијом након пунољетства.

⁶ Стратегија унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026; стр 12.

Фотографија 3:

Dječiji dodatak nije bio dodjeljivan osobama koje postanu punoljetne iako su pred zakonom izjednačene bile sa djecom. Nadležna doktorica koja je odlučivala o pravu rada na pola radnog vremena, me je sputavala u ostvarivanju mog prava i upućivala me na advokata, koji je zapravo bio njen suprug.

Фотографија 4:

Да ли сте приликом остваривања права долазили у сусрет са неким позитивним ставовима службеника или надлежних институција који су Вам показали и могућност позитивне праксе?

1 response

Pravnica iz preduzeća u kojem radim je uz pomoć revnosnih službenika Centra za socijalni rad, izdejstvovala ostvarivanje zakonskog prava rada na pola radnog vremena.

Ако Ви имате неке приједлоге бољих законских рјешења, поступања или начина остваривања права за Вас или Ваше штићенике, молимо Вас да их наведете и детаљно опишете?

1 response

Proces ostvarivanja prava bi trebao biti automatizovan, efikasan i vođen službenim putem od strane države, a ne da teret ostvarivanja pada na roditelji koji su već opterećeni brigom i obezbjeđivanjem normalnog života svojoj djeci.

4.3. Приступ образовању за дјецу и младе са инвалидитетом у Босни и Херцеговини

Образовање је основно право сваког дјетета, укључујући и дјецу са инвалидитетом. У Босни и Херцеговини, приступ образовању за дјецу и младе са инвалидитетом је гарантован различитим законима и међународним конвенцијама, али се у пракси сусреће са бројним изазовима и ограничењима. Иако постоји напредак у смјеру инклузивног образовања, потребно је уложити додатне напоре како би се осигурало да сва дјеца имају једнак приступ образовним могућностима.

Један од највећих изазова за дјецу са инвалидитетом у Босни и Херцеговини је недостатак приступачне инфраструктуре у школама. Многе образовне установе немају рампе, лифтове, прилагођене тоалете и друге неопходне елементе који би омогућили дјецу са физичким инвалидитетом несметан приступ образовању.

Поред тога, недостатак обученог наставног кадра који је способан радити са дјецом са различитим врстама инвалидитета представља значајан проблем. Наставници често

немају довољно знања и вјештина за прилагођавање наставних програма и метода рада потребама ове дјеце. То резултира тиме да дјеца са инвалидитетом често остају маргинализована у учионици и не добијају потребну подршку за свој развој.

Социјална стигма и предрасуде такође представљају значајан изазов. Дјеца са инвалидитетом и њихове породице често се суочавају са дискриминацијом и неразумијевањем од стране заједнице, па чак и од стране образовних радника. Ове предрасуде могу довести до искључивања дјеце са инвалидитетом из редовних образовних процеса и њиховог упућивања у специјализоване школе или, у најгорем случају, до њиховог потпуног искључења из образовног система. Иако постоје бројни изазови, инклузивно образовање је модел који може осигурати равноправан приступ образовању за сву дјецу, укључујући и дјецу са инвалидитетом. Инклузивно образовање подразумјева интеграцију дјеце са инвалидитетом у редовне школе, уз пружање потребне подршке и прилагођавања како би се осигурало да сва дјеца могу остварити свој пуни потенцијал. Да би се ово остварило у Босни и Херцеговини, потребно је уложити значајне напоре у више области. Прво, неопходно је унаприједити инфраструктуру у школама како би била приступачна за дјецу са инвалидитетом. Друго, потребно је континуирано обучавати наставнике и остале образовне раднике како би били у стању радити са дјецом са различитим врстама инвалидитета. Треће, неопходно је радити на подизању свијести у друштву и борити се против предрасуда и дискриминације. Приступ образовању за дјецу и младе са инвалидитетом у Босни и Херцеговини је кључан аспект њихове социјалне интеграције и личног развоја. Иако постоји правни оквир који гарантује ово право, у пракси се сусреће са бројним изазовима. Потребни су системски напори и улагања како би се осигурало да сва дјеца, без обзира на њихове способности, имају једнак приступ квалитетном образовању и могућност да остваре своје потенцијале. Инклузивно образовање представља пут ка том циљу, али његова успјешна имплементација захтјева посвећеност и сарадњу свих друштвених актера.

4.4. Улога друштва у унапређењу друштвеног положаја особа са инвалидитетом

Особе са инвалидитетом чине значајан дио сваке заједнице и заслужују једнака права и могућности као и остали чланови друштва. Унапређење друштвеног положаја

особа са инвалидитетом је комплексна и важна тема која захтијева ангажовање свих друштвених актера, укључујући владе, институције, организације, као и појединце. Улога друштва у овом процесу је од пресудног значаја, јер се само кроз заједничке напоре може створити окружење које је инклузивно, подржавајуће и једнако за све.

Први корак ка унапређењу друштвеног положаја особа са инвалидитетом је промоција свијести и едукација шире јавности о њиховим правима и потребама. Друштво често има предрасуде и стереотипе који воде ка дискриминацији и искључењу особа са инвалидитетом. Кампање за подизање свијести, радионице и едукативни програми могу помоћи у разбијању тих предрасуда и изградњи емпатије и разумијевања. Школе, медији и невладине организације имају важну улогу у овом процесу. Едукација од најранијег узраста може помоћи у стварању генерација које ће препознавати и цијенити разноликост и инклузивност као основне вриједности. Медији могу позитивним примјерима и причама о успјеху особа са инвалидитетом допринијети промјени перцепције и охрабрити друге да прихвате и подрже инклузију. Такође, владе и државне институције имају кључну улогу у стварању политичког и правног оквира који ће осигурати равноправност и заштиту права особа са инвалидитетом. То укључује доношење и примјену закона који гарантују приступ образовању, запошљавању, здравственој заштити и јавним услугама, као и уклањање физичких и друштвених баријера које ограничавају њихову интеграцију у друштво. Инклузивне политике треба да буду засноване на принципима једнакости и недискриминације. То значи да друштво треба да пружи подршку особама са инвалидитетом кроз различите програме, као што су финансијске олакшице, прилагођавање радних мјеста, доступност јавних простора и услуга, као и приступачни јавни превоз. Само кроз конкретне мјере и акције могу се постићи стварни резултати у унапређењу друштвеног положаја ових особа.

Заједница и породица такође играју значајну улогу у подршци особама са инвалидитетом. Породица је прва и најважнија подршка за сваку особу, а посебно за особе са инвалидитетом. Породице треба да буду охрабрене и подржане у својим напорима да обезбједе својим члановима са инвалидитетом неопходну бригу, образовање и социјалну интеграцију. Заједница може допринијети укључивању особа са инвалидитетом кроз различите активности, као што су друштвени догађаји, спортске и културне манифестације, као и кроз волонтерски рад. Локалне заједнице могу

створити подржавајуће окружење које омогућава особама са инвалидитетом да активно учествују у друштвеном животу и осјете припадност заједници.

5. ЗАКЉУЧАК

Дискриминација особа са инвалидитетом у Босни и Херцеговини представља озбиљан друштвени проблем који захтјева хитну и свеобухватну акцију. Иако постоји законски оквир који гарантује права и једнакост за особе са инвалидитетом, њихова примјена у пракси је често недовољна и неадекватна. Особе са инвалидитетом суочавају се са бројним препрекама у свакодневном животу, укључујући дискриминацију у области образовања, запошљавања, здравствене заштите и приступа јавним услугама. Да би се остварила пуна интеграција и равноправност особа са инвалидитетом, неопходно је унаприједити постојеће законе и осигурати њихову досљедну примјену. Поред тога, друштво мора радити на промоцији инклузивности и подизању свијести о правима и потребама особа са инвалидитетом. Само кроз заједничке напоре свих друштвених актера можемо створити услове у којима ће особе са инвалидитетом бити третиране с поштовањем и достојанством, као равноправни чланови друштва. Дјеловање државних институција, побољшање законске регулативе и ажурнији рад надлжених служби требају да доведу до правичнијег остваривања права особа са инвалидитетом. Примјетан је недостатак одређеног броја институција, чијим оснивањем би се спровело праведније образовање и социјална инклузија особа са инвалидитетом након пунољетства. У будућности, потребно је наставити са јачањем инклузивних политика, улагањем у приступачну инфраструктуру, као и са обезбјеђивањем адекватне подршке за особе са инвалидитетом у свим аспектима живота. Тиме ће се осигурати да дискриминација буде значајно смањена, а да особе са инвалидитетом могу уживати у пуном спектру својих права и могућности. На крају, треба нагласити да је потребно спровести свеобухватно истраживање нарочито међу популацијом са инвалидитетом, јер њихов глас о проблемима који их погађају је најбитнији и најважнији за зарјешење свих потешкоћа и унапређења њиховог друштвеног статуса.

6. ЛИТЕРАТУРА

1. *Европска конвенција о људским правима*, Уставни суд Босне и Херцеговине, доступно на: https://www.ustavisud.ba/uploads/documents/evropska-konvencija-sr_1638455154.pdf.
2. *Закон о забрани дискриминације у БиХ*, доступно на: <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Zakon-o-zabrani-diskriminacije-u-BiH.pdf>.
3. Сабира Гађо Шашић, *Социјални рад с особама са инвалидитетом*, Факултет политичких наука, Сарајево, 2020.
4. *Стратегија унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2017-2026*, Влада Републике Српске, доступно на: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/MZSZ/dokumenti/Documents/Strategija%20unapre%C4%91enja%20dru%C5%A1tvenog%20polo%C5%BEaja%20lica%20sa%20invaliditetom.pdf>.
5. *Устав Републике Српске*, Народна скупштина Републике Српске, доступно на: https://www.narodnaskupstinars.net/sites/default/files/upload/dokumenti/ustav/cir/ustav_republike_srpske.pdf.

